

SUN-KYOUNG CHOI
KRAFTEN ATT ÄLSKA, MAKTEN
ATT TJÄNA
Religion, emancipation och den kvinnliga
skapande kraften i Jeanna Oterdahls sagor
1908–1927

Umeå: Två Förläggare Bokförlag, 2017. Skrifter utgivna av Svenska barnboksinstitutet, nr 142 (232 s.)

I inledningen till sin avhandling frågar Sun-Kyoung Choi om sago-skrivande och sagor kan ha något med kvinnoemancipation att göra och svaret blir ett ja. Studiens fokus är att läsa Oterdahls sagor ur ett delvis annat perspektiv än tidigare forskning gjort då Choi är intresserad av hur Oterdahl, tillsammans med andra kvinnor i sin samtid, omtolkade den lutherska kallelseläran till att inte bara inkludera kvinnor utan också till att ge kvinnor en specifik och viktig funktion i samhället. Det handlade i mycket om att utvidga kvinnans handlingsutrymme i det offentliga rummet. Choi läser genomgående in ett vad vi kan kalla emancipatoriskt "driv" i Oterdahls sagor där kvinnor/flickor får en aktiv roll som når utanför hemmets väggar. Det är en ofta engagerande och spännande läsning som Choi bjuder på och som i mycket visar behovet av fler tvärvetenskapliga studier av barnlitteratur.

I inledningen går Choi igenom tidigare forskning och placerar Oterdahl i ett vad man skulle kunna kalla kvinnohistoriskt perspektiv då hennes förhållande till både exempelvis Fredrika Bremer och Emilia Fogelklou är väsentligt för de kommande analyserna. Hon påpekar att den tidigare forskningen om Oterdahls författarskap inte i någon högre grad poängterat hennes kristna tro och vilken betydelse den kan ha haft för Oterdahls författande. Med hjälp av framför allt Inger Hammars forskning gör Choi en annan läsning av författarskapet.

Samtidigt som forskningen om Oterdahls författarskap noggsamt går genom och här finns en diskussion om hur flickboken växer

fram med hjälp av bland annat Ying Toijer-Nilsson saknar jag en hel del i detta inledande kapitel. Ett exempel är den nyare forskning om den svenska flickboken, som Birgitta Theanders avhandling, som lyser med sin frånvaro, men också exempel på mer modern genus-teori. Här finns en återkommande diskussion om "den kvinnliga skapande kraften" som aldrig riktigt definieras eller problematiseras. Att det i Oterdahls texter finns tydliga exempel på en särarts-feminism à la Ellen Key är föga förvånande (Choi lyfter fram exempel på samhällsmoderlighet i flera av sina analyser) och det är inte heller överraskande att Choi hittar flera exempel på att män och kvinnor i sagorna sägs komplettera varandra. Choi hade emellertid behövt lite andra och nyare verktyg för att diskutera detta och koppla det till sin huvudtes om den omtolkade kallelsen, vilket jag kommer att återkomma till längre fram.

I sju kapitel gör Choi noggranna och intresseväckande läsningar av Oterdahls sagor. Hon börjar med att diskutera kvinnans kallelse med bland annat sagan "Fågel Fenix vingpenna" där hon fokuserar Signes kallelse. I det andra kapitlet fokuserar hon moderlighet och här blir Elisabeth Badinters idag nästan klassiska studie *Den kärleksfulla modern* ett redskap för att problematisera och synliggöra olika varianter av moderlighet som går bortom det biologiska moderskapet. Oterdahls saga "Den bergtagnas dotter" sätts i dialog med sagor av både Selma Lagerlöf och Helena Nyblom och en poäng som Choi lyfter fram är hur motsatsförhållandet mellan människa och troll luckras upp hos Oterdahl som i mycket här predikar samförstånd och förståelse. Även i det tredje kapitlet är fokus på det moderliga med hjälp av sagan "Den lilla gumman med trollspöet". Här återvänder Choi till Keys tanke om samhällsmoderligheten men hon läser också sagan i dialog med Viktor Rydbergs saga "Lille Viggs äventyr på julafton" och menar att det hos Oterdahl finns en tydlig föreställning om att kvinnans kallelse inte är begränsad till hemmet.

Vad är det då som kvinnan ska bidra med ute i samhället? Detta diskuteras i kapitel fyra till sex. Här sätter Choi Oterdahls sagor i dialog med både Henrik Ibsens och Emilia Fogelklous texter där hon finner många intressanta paralleller. Samtidigt diskuterar hon Otto Weiningers *Geschlecht und Charakter* från 1903, vilken flera av Oterdahls jämnåriga kvinnliga författarkolleger brottades med, då just denna text fick en enorm genomslagskraft. Weinger utgår från ett nästan övertydligt tvåkönssystem där kvinnan på många olika sätt utmärks av "brist" – hon når aldrig riktigt upp till mannens höjder. Samtidigt som Oterdahl på många sätt värjer sig mot exempelvis Weiningers tankar om kvinnokönet, ger Choi flera exempel på hur

hon i sina sagor poängterar kvinnors "särskilda" förmågor och egenskaper. Samtidigt ges dessa "särskilda" egenskaper en annan betydelse. Ett återkommande motiv som Choi diskuterar är hur Oterdahl på ett sätt försöker bryta sig fri från föreställningen om "husets ängel". Även om kvinnans plats i hemmet är viktig finns här vad som kanske kan läsas som en uppmaning att gå ut i det omgivande samhället. Choi diskuterar ett hos Oterdahl återkommande motiv där frihetslängtan står i centrum med hjälp av, bland annat, sagan "Min fågel blå" och visar på hur föreställningen om kvinnans plats i hemmet kunde förvandlas till ett fängelse.

Till syvende och sist finner Choi mycket hopp i Oterdahls sagor. Hopp om att kvinnor ska kunna gå ut från hemmet och ta plats i samhället men också hopp om att män och kvinnor ska kunna både arbeta tillsammans och älska varandra.

Avhandlingen demonstrerar på ett plan svårigheterna med att skriva tvärvetenskapligt. Det är tidskrävande att sätta sig in i forskning från flera olika fält, men då studien fokuserar en omtolkning av den lutherska kallelseläran saknar jag i mycket teologisk forskning. Choi utgår som tidigare nämnts från Inger Hammars utmärkta studier, men dessa studier är historisk forskning. Litteraturlistan innehåller få teologiskt inriktade studier. Varför behövs då enligt min mening mer teologi i denna studie? Ett exempel hittar vi i det första kapitlet där Choi lyfter in Bibeln som en viktig kontext till den diskuterade sagan. Dels störs jag av att Choi hänvisar till 1917 års översättning då den diskuterade sagan publicerades 1914, dels finns här en påfallande vag formulering om att "[s]tuderar man gamla testamentet kan man exempelvis läsa om hur Gud uppenbarar sig som en röst och kallar på Samuel" (55), vilket ger en bekymmersam föreställning av Gamla testamentet som en enhetlig text. Här hade inslag av gammaltestamentlig exegetik gett både tyngd till iakttagelsen och en möjlighet att utveckla den. Att Oterdahls sagor kan och till och med bör läsas i dialog med bibliska texter tycker jag Choi tydligt visar, men hon hade gärna fått göra mer av sina exempel och för att kunna det, hade hon behövt mer kött på benen om Bibeln.

Att det saknas en teologisk förankring blir uppenbart även på andra ställen i denna studie. Vid ett flertal tillfällen lyfter Choi fram vad hon kallar "liberalteologi" och sätter det i en motsatsställning till vad hon kallar "statskyrkans dogmatiska tänkande" (se t.ex. 56). Även här hade studien berikats av en teologisk grund. Liberalteologi är ett gigantiskt fält som hade behövts både snävas in och kontextualiseras. I dagsläget finns ett rikt forskningsfält om svenska kyrkans utveckling med studier av bland andra Sven Thidevall och Nils Kris-

tensen som hade kunnat hjälpa till att precisera dessa ofta ganska vaga påståenden hos Choi. Hon har god hjälp av den forskning hon tar upp, men hade behövt mer för att kunna utveckla sina analyser. Jag tror definitivt att Choi är något viktigt på spåren när hon vill lyfta fram Oterdahl som en kristen författare i en tid av förändring. Hennes fokus på hur kvinnor omtolkar en av kyrkans grundpelare, nämligen den lutherska kallelseleläran, är intressant och engagerande. Men för att nå bortom att identifiera denna tematik i Oterdahls sagor och kunna diskutera dem, hade Choi behövt fler och andra verktyg. Exempelvis feministteologin hade kunnat ge en del verktyg till att dels diskutera hur kvinnor på ett plan "utnyttjat" en omtolkad kallelse för att ge legitimitet åt sina krav på fler rättigheter, dels problematisera den ibland svåra balansgång kvinnor brottats med där krav på rättigheter inte alltid varit lätt att kombinera med krav på ödmjukhet och lydnad inför Gud.

Inledningsvis berättar Choi om hur en pensionerad manlig professor utbrister "Jaha, den där *moraltanten*" när hon presenterar sitt avhandlingsämne (29). Det är ett talande exempel och visar också på hur besvärligt det kan vara att skriva sin avhandling om just en "moraltant". Då jag själv ägnat de senaste åren åt populärlitteratur i alla dess former, är jag mycket bekant med att hamna i en försvarsposition och den hamnar Choi också i. Hon argumenterar väl för att Oterdahls sagor kan och bör läsas på ett annat sätt, men fastnar ibland en smula i att gång på gång argumentera för det emancipatoriska inslaget i de texter hon analyserar. Samtidigt finns det ju även ett inslag av "moraltant" i dem och det är här jag tänker att det riktigt intressanta i Oterdahls sagor ligger. Att de är både konservativa och hopplöst didaktiska, samtidigt som de är subversiva och nästan rebelliska. De är, helt enkelt, motsägelsefulla vilket också gör dem lockande och spännande att återvända till.

Maria Nilson
Lektor i litteraturvetenskap
Linnéuniversitetet